

نیروهای حافظ صلح سازمان ملل متحد و مسئله‌ی استفاده‌ی جنسی و سوءاستفاده‌ی جنسی از زنان (SEA)

احمد رضا توحیدی*

■ چکیده

نیروهای حافظ صلح سازمان ملل متحد (کلاه آبی‌ها) از سال ۱۹۴۸ تاکنون حدود ۷۵ عملیات در نواحی مختلف برای محدود ساختن یا جلوگیری از برخورد و حفظ صلح داشته‌اند، اما این نهاد هنوز برای نظارت و مجازات اعضای متخلف خود اشکالات ساختاری دارد؛ به طوری که در دو دهه‌ی اخیر اخبار تکان‌دهنده‌ای از تعرضات و تجاوزات جنسی برخی از این نیروها در کشورهای محل مأموریتشان - که دچار خشکسالی، جنگ و بیماری بوده‌اند - گزارش شده است. طرح حدود ۵۰۰ دعوای سوءاستفاده‌ی جنسی علیه پرسنل حافظان صلح سازمان ملل موجب انتقادهای شدید و خدشه‌دار شدن اعتبار سازمان ملل است. بر این اساس، نوشتار حاضر با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و روش توصیفی - تحلیلی عملکرد این نهاد را نقد کرده و راهکارهایی برای کاهش و رفع این سوءاستفاده‌ها - آن هم توسط نیروهایی که خود منادی حمایت از صلح و حقوق بشر هستند - پیشنهاد داده است.

■ واژگان کلیدی

استفاده‌ی جنسی، سوءاستفاده‌ی جنسی، سازمان ملل، مأموران حافظ صلح.

* استادیار گروه حقوق بین‌الملل دانشگاه قم. (tohidi2004@yahoo.com)

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۲/۵ تاریخ پذیرش: ۹۷/۵/۲۲

۱- مقدمه و بیان مسئله

برای نخستین بار اصطلاح «حفظ صلح»^۱ بر اساس مواد ۱۰، ۱۱، ۱۵ و ۱۶ میثاق جامعه‌ی ملل پیش‌بینی شد و به دنبال آن «هیئت ناظر بر صلح» برای اعزام بازرسان و هیئت‌های نظارت بر صلح در هنگام بحران‌های بین‌المللی تشکیل شد (وزارت امور خارجه، ۱۳۶۲: ج ۱، ص ۶۷) و جامعه‌ی ملل از هیئت‌های «ناظر صلح» در موارد متعددی استفاده کرد.^۲ بر اساس منشور ملل متحد تنها در یک مورد و آن هم در اجرای ماده ۴۲ منشور می‌توان نیروی نظامی را به کار گرفت. به کارگیری نیروی نظامی باید به طریقی که مواد ۴۳ تا ۴۷ منشور پیش‌بینی کرده است، انجام شود. سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۸ با ایجاد سازمان نظارت بر آتش‌بس ملل متحد در خاورمیانه مقرر کرد برای حفظ صلح و استقرار آن شورای امنیت، با رضایت دولت‌های میزبان و معمولاً با رضایت سایر طرف‌های درگیر مجاز است^۳ و می‌تواند شرح وظایف مختلفی همچون حقیقت‌یابی و تدوین گزارش نسبت به آن موضوع خاص، نظارت^۴ بر آتش‌بس یا خطوط ترک مخاصمه و نواحی غیر نظامی، مباشرت و سرپرستی^۵، جداسازی نیروها^۶ کمک در حفظ نظم و قانون^۷ و برقراری صلح^۸ داشته باشند و یا آنکه جنگجویان را خلع سلاح کرده و از کمپ پناهنجویان محافظت می‌کنند. ترکیب نیروها نیز از پرسنل نظامی، پلیس و کارکنان غیرنظامی بین‌المللی و یا محلی است و در مجموع برای پیشگیری از درگیری و گسترش خصومت‌ها وارد عمل می‌شوند تا اقدامات ملی و بین‌المللی برای ایجاد و تعمیق صلح، امنیت و قانون‌گرایی مؤثر و مستقر شود. این عملیات‌ها به نام سازمان ملل و در چارچوب تعیینی آن و با پرچم سازمان ملل متحد به عنوان کلاه آبی^۹ انجام می‌شود و مسئولیت خطای احتمالی اعمال نیروها نیز به خود سازمان منتسب است.^{۱۰} بر این اساس عملیات

1. To Safeguard Peace.

۲. از جمله مواردی که جامعه‌ی ملل از هیئت‌های ناظر صلح استفاده کرد عبارت‌اند از: اختلاف آلمان - لیتوانی (۱۹۱۹ تا ۱۹۲۴)؛ وضعیت جزایر آلند Aland در سال ۱۹۲۰؛ اختلاف لهستان و لیتوانی (۱۹۲۰-۱۹۲۳)؛ اختلاف ارضی یوگسلاوی و یونان در سال ۱۹۲۳؛ بحران یونان و بلغارستان (۱۹۲۵)؛ اختلاف چین و ژاپن و حمله‌ی ایتالیا به اتیوپی.

3. Res, 4 march 1964.

4. Observation.

5. Supervision.

6. Separation of forces.

۷. برای مثال در عملیات کنگو مسئولیت «عملیات سازمان ملل در کنگو» (UNOC) برای کمک به برقراری نظم و قانون بود، زیرا شکاف بین ارتش کنگو و ژاندرمری که به وسیله‌ی جنبش‌های جدایی‌خواه به وجود آمده بود وضعیت وخیمی به وجود آورده بود.

8. Peace Making.

9. The blue berets.

۱۰. نیروهای حافظ صلح ملل متحد، از مزایا و مصونیت‌های مندرج در ماده ۲ کنوانسیون مزایا و مصونیت‌های ملل متحد برخوردارند؛ لذا این نیروها از هر نوع جریان قانونی مانند بازرسی، مصادره، توقیف، ضبط و کسب مالکیت و نیز ورود و مداخله‌ی مأموران دولت میزبان مصون‌اند مگر در موردی که سازمان به طور روشن از مصونیت خود صرف‌نظر کند. همچنین

حفظ صلح نماد مقدم همکاری بین‌المللی و عاملی برای حل و رفع مسالمت‌آمیز اختلافات است.^۱ همین تلاش‌ها در موقعیت‌های سخت برای ایجاد و احراز صلح سبب شد که نیروهای حافظ صلح سازمان ملل در سال ۱۹۸۸ جایزه‌ی صلح نوبل را دریافت کنند (www.un.org)؛ یکی از مسائل فراگیر در جامعه‌ی بین‌المللی، نقض حقوق بشر زنان و افزایش تعرضات جنسی و خشونت نسبت به ایشان به خصوص استفاده‌ی جنسی و سوءاستفاده‌ی جنسی (SEA)^۲ از آنها در موقعیت‌های حاد داخلی و بین‌المللی است که به عنوان یک معضل اساسی^۳ مطرح است، اما در گذر زمان با تحول حقوق بین‌الملل کیفری در موقعیت‌های مختلف از جمله در دادگاه کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق (ICTY) و دیوان‌های رواندا، سیرالئون، کامبوج و در نهایت متن اساسنامه دادگاه کیفری بین‌المللی^۴ به موضوع جرائم علیه زنان توجه شد و در برخی موارد از جمله دادگاه یوگسلاوی آراء قضائی مهمی در محکومیت تعرض و خشونت علیه زنان حاصل شده است؛ به نحوی که مبین اراده‌ی بین‌المللی در تعقیب و محاکمه‌ی متعرضین و مشوقین تجاوزات جنسی به زنان است. این در حالی است که تحقیق خاصی در این مورد دیده نشده است، اما در رابطه با بحث مسئولیت مقاله‌ای با عنوان «معافیت نیروهای حافظ صلح دولت‌های غیر عضو اساسنامه ICC از صلاحیت قضائی دیوان کیفری بین‌المللی ابهامات قطعنامه ۱۴۲۲ شورای امنیت»، در مجله‌ی حقوقی بین‌المللی منتشر شده است که در آن بیشتر اقدام شورای امنیت به مصون‌انگاری نیروهای حافظ صلح بررسی شده است. از آنجا که سازمان ملل در حال حاضر، ۱۴ مأموریت حفظ صلح مختلف در جهان با تعداد ۱۰۰۰۰۰ نفر نیرو و در بیش از ۱۱۳ کشور از جمله مرز هند و پاکستان، هائیتی، مالی، قبرس، کنگو، کوزوو، دارفور سودان^۵، آفریقای مرکزی، خاورمیانه، لبنان، صحرای غربی و سودان جنوبی ترتیب داده است (peacekeeping.un.org) و از طرفی سابقه‌ی طولانی و افزایش تعداد مأموریت‌های نیروهای حافظ صلح سازمان ملل موضوع سوءاستفاده و بهره‌کشی جنسی از افراد بومی^۶ توسط نیروهای حافظ صلح این سازمان را در پی داشته است. در این تحقیق وضعیت موصوف و انطباق آن با قواعد کلی حقوقی تبیین خواهد شد.

طبق ماده ۴ کنوانسیون مذکور بسته‌های پستی و مدارک و اسناد متعلق به نیرو همانند کلیه‌های پستی و ارتباطات نمایندگان سیاسی خارجی از تعرض مصون می‌باشند.

1. Image and reality, Questions and answers about the United Nations, DPI/2003-30m-january1999.p30-31.
2. Sexual Exploitation and Abuse.
3. Endemic problem.

۴. ماده ۷ بند ۱ اساسنامه رم.

۵. مأموریت در دارفور سودان بزرگترین مأموریت حفاظت از صلح سازمان ملل از تاریخ تأسیس آن بوده است.

۶. از دیگر مسائل مرتبط قاچاق جنسی، جلب به فحشاء، اجبار کودکان به فحشاء و داشتن رابطه‌ی جنسی با خردسالان است.

۲- وضعیت‌های بحرانی و مسئله‌ی استفاده یا سوءاستفاده‌ی جنسی از زنان

پس از جنگ جهانی دوم، هنگامی که خشونت جنسی در دادگاه‌های نورنبرگ و توکیو نادیده گرفته شد، دادگاه‌های بین‌المللی یوگسلاوی سابق ICTY و دادگاه بین‌المللی رواندا ICTR یا دادگاه‌های بین‌المللی شده سیرالئون، کامبوج و تیمور شرقی اشکال مختلف خشونت جنسی از جمله کشتار دسته‌جمعی، جنایت علیه بشریت، شکنجه، برده‌داری و جنایات جنگی را به طرز چشمگیری ادامه دادند. از نظر تاریخی، این جرائم برای بیشتر ملل مقبول نیست، اما به عنوان عواقب اجتناب‌ناپذیر جنگ پذیرفته شده است. این مسئله ناشی از فرهنگی است که یکی از غنائم جنگی را خشونت علیه زنان می‌داند (Valenius, 2007: 12). البته کنفرانس حقوق بشر وین^۱ در سال ۱۹۹۳ به تغییر این دیدگاه سنتی کمک زیادی کرد و بیشترین توجه را تا آن زمان به این موضوع نشان داد. این کنفرانس تلاش فعالان مبارزه با خشونت علیه زنان را به عنوان شاهدهی بر قضیه آورد تا با نادیده گرفته شدن تاریخی این موضوع مبارزه کند. بیانیه‌ی وین و برنامه‌ی فعالیت برای حقوق بشر بر از بین بردن خشونت علیه زنان تأکید بی‌سابقه‌ای داشت. این بیانیه، خشونت علیه زنان را بدترین شکل آزار و استثمار جنسی و تبعیض فرهنگی و قاچاق بین‌المللی را اعمالی ناسازگار با شأن انسانی اعلام کرده است (Whitworth, 2007: 17). سازمان‌های غیردولتی تحرکات را به سوی ترویج حقوق بشر زنان - که در بیانیه‌ی وین و برنامه‌ی فعالیت برای حقوق بشر توسعه‌یافته بود - سوق دادند. این موضوع با توجه روزافزون رسانه‌ها، موجب ایجاد چارچوب قانونی برای مقابله با خشونت علیه زنان شد. در سطح بین‌المللی این چارچوب، حمایت از زنان و دختران در مناقشات مسلحانه و نیز جلوگیری از فرار مرتکبین این جرائم را به عنوان هدف خود تعیین کرد. نتیجه‌ی این تحرکات شناسایی کسانی بود که مسئول رخ‌دادن چنین جنایات جنسی در طول مناقشات مسلحانه علیه زنان بودند.^۲ اگرچه اکنون در موضوع خشونت علیه زنان آگاهی‌ها بیشتر شده است، اما برای ایجاد هنجارها و استانداردهای جدید توجه بیشتری نیاز است؛ چرا که ثابت شده استانداردهای موجود برای مقابله با پدیده‌های نوظهوری مثل استثمار جنسی زنان توسط نیروهای حافظ صلح سازمان ملل و کودکان نامشروع حاصل از آن توانایی لازم را ندارند. پیشرفت بعدی در این باره قطعنامه شماره‌ی ۱۳۲۵ شورای امنیت سازمان ملل متحد با عنوان «زنان، صلح و امنیت در سال ۲۰۰۰» بود.^۳ این قطعنامه بر مسئله‌ی تجاوز و سوءاستفاده‌ی جنسی

1. Vienna Human Rights Conference.

2. Opcit, p 21.

3. Resolution (S/RES/1325) on women and peace and security on 31 October 2000.

از زنان و دختران در طول مناقشات مسلحانه و بعد از آن از طریق فراخوان اعضاء به اعمال قوانین بشردوستانه برای حفظ حقوق زنان تمرکز کرد. پس از آن دبیرکل سازمان ملل سالانه در رابطه با اعمال این قطعنامه گزارش داده است. این گزارشات در شورای امنیت بحث شده و برای بررسی و اقدام درباره‌ی مناطقی که سابق بر این در آنها مناقشاتی رخ داده و سوءاستفاده و تجاوزی علیه زنان واقع شده است و همچنین برای مقابله با موضوع خشونت جنسی علیه زنان، فرصتی را فراهم کرد (www.un.org).

در ۱۹ ژوئن ۲۰۰۸، شورای امنیت سازمان ملل متحد قطعنامه شماره‌ی ۱۸۲۰، درباره‌ی خشونت جنسی علیه زنان در مناقشات مسلحانه را تصویب کرد و بدین ترتیب در موضوع خشونت علیه زنان قدم تاریخی دیگری برداشت. قطعنامه ۱۸۲۰ موارد مهم قطعنامه ۱۳۲۵ را تأیید می‌کند. این گزارش‌ها در شورای امنیت بحث شد و فرصتی را برای کمک به مقابله با جرائم جنسی در مناقشات و در مناطقی که قبلاً مناقشات در آن جریان داشته فراهم آورده‌اند. همچنین این قطعنامه عکس‌العمل شدیدتر جامعه‌ی بین‌المللی را در برابر خشونت جنسی خواستار است؛ به‌ویژه درباره‌ی پاسخگو کردن دولت‌ها درباره‌ی فعالیت‌های نیروهای نظامی خود، این قطعنامه روند مؤثری در شناسایی جرائم جنسی و محکومیت آنها و مجهز کردن دولت‌ها برای مجازات عاملان این جنایات آغاز کرده است (stern, 2010:78). قطعنامه ۱۸۲۰ شورای امنیت، خشونت جنسی را تاکتیکی برای تسلط و ترساندن جامعه در زمان درگیری توصیف کرد. فراتر از این شورای امنیت تأکید کرد که خشونت در زمان درگیری می‌تواند شرایط را بدتر و بازگشت صلح و امنیت را دشوار کند. در تعقیب قضایی مرتکبین خشونت جنسی در زمینه‌ی جنگ، اگرچه محاکم داوری بین‌المللی تنها می‌توانند بخشی از پرونده را بررسی کنند، اما گام‌های بزرگی در دادگاه‌های کیفری برای یوگسلاوی سابق و دادگاه کیفری بین‌المللی برای رواندا در توسعه‌ی جلوگیری از گسترش خشونت علیه زنان برداشته شد (Ibid:75). تصمیمات این دادگاه‌ها در کنار هم موجب شناسایی خشونت جنسی به عنوان نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت، جنایت جنگی و نقض کنوانسیون ژنو شد. در پرونده‌ی تادیک خشونت جنسی یک جرم بین‌المللی شناخته شد. در پرونده‌ی دلایک، دادگاه خشونت جنسی را جنایت جنگی و نقض کنوانسیون ژنو شناسایی کرد و خواستار پاسخ‌گویی فرماندهان درباره‌ی خشونت جنسی شد. در پرونده‌های فروندیجا، کوناراس و اکایسو دادگاه‌های بین‌المللی تجاوز و اجبار به تماشای تجاوز را به عنوان جلوه‌هایی از شکنجه‌ی جنسی یافتند که در آخرین مورد یعنی پرونده‌ی اکایسو بزرگترین جنایت جنسی در تاریخ جرائم بین‌المللی به وقوع پیوست. در این پرونده دادگاه کشف کرد که هدف از خشونت‌ها نابودی گروه خاصی از

مردم بوده و جنبه‌ی نسل‌کشی داشته است (Sjoberg & et al, 2010:33). بند آخر اساسنامه رم گام بزرگ دیگری در زمینه‌ی تعقیب و مجازات جرائم جنسی در قوانین بین‌المللی بود. این امر از طریق وسعت‌بخشی به دامنه‌ی شمول جرائم امکان‌پذیر شد. درحالی‌که منشور نورنبرگ تجاوز را به عنوان جنایت علیه بشریت شناسایی نکرد، دیوان کیفری بین‌المللی جرائم جنسی از جمله تجاوز، برده‌داری جنسی، بارداری اجباری، عقیم‌سازی اجباری و بسیاری دیگر را در زمره‌ی جنایات علیه بشریت طبقه‌بندی کرد (Smith & et al, 2007:13-15).

حوزه‌ی دیگر برای پیگرد قانون جرائم جنسی، قوانین حقوق بشر بین‌المللی است. قوانین جنگی - آن‌گونه که ما امروز می‌شناسیم - برای اولین بار در منشور نورنبرگ تدوین شد و چهار سال بعد در قوانین نقض حقوق بشر کنوانسیون ژنو در سال ۱۹۴۹ به کار گرفته شدند.^۱ جدای از اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، کنوانسیون ژنو و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ آن همچنان متن اصلی حقوق بشر بین‌المللی است و چارچوب حمایت از افراد در مناقشات مسلحانه را - به ویژه برای کشورهایی که عضو اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی نیستند - فراهم می‌کند.

حقوق بشر بین‌المللی شامل دو موضوع اصلی است: اول، معاهداتی که شیوه‌های جنگ را مدنظر قرار می‌دهند مانند استفاده از سلاح‌های اصلی و دوم، مواردی که حامی اشخاصی است که نقش فعالی در مناقشه ندارند. معاهدات ابتدا قرار بود، مناقشات مسلحانه مابین اعضای کنوانسیون را قاعده‌مند کند. همچنین الزامات حداقلی در جنگ‌های داخلی را از طریق ماده ۳ ایجاد کند. این ماده عنوان می‌کند تمامی طرف‌های درگیر در جنگ داخلی باید با افرادی که نقش فعالی در درگیری‌ها ندارند به صورت بشردوستانه و بدون در نظر گرفتن رنگ، جنس، اعتقادات و ملیت رفتار کنند. برای رسیدن به این مقصود، ماده ۳ موارد زیر را ممنوع اعلام می‌کند (Nordas & et al, 2013:45):

الف- خشونت علیه زندگی شخص از جمله هر نوع قتل، قطع عضو، رفتار ظالمانه و شکنجه؛

ب- گروه‌گان‌گیری؛

ج- هتک حرمت شخص به‌ویژه تحقیر و رفتار تحقیرآمیز؛

د- مجازات و اعدام افراد بدون برگزاری دادگاه‌های عادلانه و در نظر گرفتن عدالت.

این موارد ممنوعیت بسیار نزدیک به هنجارهای پایه‌ای قوانین حقوق بشر بودند که بعدها به

وجود آمد و ماده ۳ ضمیمه‌ی پروتکل الحاقی دوم به کنوانسیون ژنو شد.

1. opcit, p80.

محافظتی که در کنوانسیون ژنو و ضوابط الحاقی آن بدان اشاره شده، شامل همه‌ی افراد بدون هیچ‌گونه استثنایی می‌شود. جنگجویان زن و شهروندان همگی بر اساس اصل برابری انسان‌ها از این محافظت بهره‌مند می‌شوند. کنوانسیون‌های ژنو و ضوابط الحاقی به آنها مواد دیگری را برای حمایت جامع از زنان فراهم می‌کند. در این مواد بیان می‌شود باید با زنان با توجه ویژه به جنسیت آنها رفتار شود (ماده ۱۲ کنوانسیون شماره ۱ و ماده ۱۲ کنوانسیون شماره ۲ و ماده ۱۴ کنوانسیون شماره ۳ و ماده ۷۶ پروتکل شماره ۱) تا از اعمال خشونت علیه آنها جلوگیری گردد؛ همچنین باید حمایت‌های ویژه‌ای از زنان باردار و مادران کودکان خردسال به عمل آید. ماده ۷۵ پروتکل ۱ کنوانسیون ژنو هتک حرمت از انسان، اعم از زن یا مرد، را ممنوع می‌کند؛ به‌ویژه تحقیر، رفتار اهانت‌آمیز و اجبار به فحشاء از جمله مواردی هستند که در این ماده گنجانده شده‌اند. تمرکز این ماده بیشتر بر زنان تمرکز کرده و عنوان می‌کند باید با زنان با احترام و حمایت ویژه‌ای رفتار شود (Ibid: 46).

در سال ۱۹۹۳ در مأموریت کمک برای روان‌دا، سازمان ملل برای اولین بار رفتار بر مبنای قوانین و روح قوانین بشردوستانه، از جمله چهار کنوانسیون ژنو ۱۹۴۹، دو پروتکل الحاقی آنها ۱۹۷۷ و کنوانسیون لاهه ۱۹۵۴ را اجباری کرد. این امر به علت نگرانی‌های ناشی از رفتار مأموران حافظ صلح سازمان ملل در جریان مأموریت سومالی و شیوه‌های بازجویی آنها بود که پاسخ مناسبی را از سوی این سازمان طلب می‌کرد (Melander, 2005: 17). این رفتار سازمان به ایجاد یک سری قواعد و رهنمودها برای مأموران حافظ صلح سازمان منجر شد که در سال ۱۹۹۹ در سالگرد ۵۰ سالگی کنوانسیون ژنو، دبیرکل سازمان آن را امضاء کرد. تصویب این قواعد در سالگرد کنوانسیون‌های ژنو، حمایت نمادینی از این کنوانسیون‌ها بود. قوانین سازمان ملل دربرگیرنده‌ی تمامی هنجارهای بین‌المللی حقوق بشر موجود در کنوانسیون‌های ژنو بود. بنابراین می‌توان این‌گونه تلقی کرد که سازمان ملل با تصویب این قوانین به این کنوانسیون‌ها پیوسته و مأموران حافظ صلح این سازمان موظف به رفتار بر مبنای این هنجارها و قوانین هستند (Lynch, 2004). حقوق بشر بین‌المللی در درگیری‌های مسلحانه از زنان و دختران حمایت کامل می‌کند؛ از جمله قوانینی که خشونت علیه زنان را هدف قرار داده‌اند، برنامه‌ی اقدام کنفرانس حقوق بشر وین است که هرگونه خشونت علیه زنان را از جمله قتل، تجاوز، بردگی و بارداری اجباری را محکوم می‌کند.

هنجارها و قوانین بین‌المللی مواردی غیر از درگیری‌های مسلحانه را نیز در برمی‌گیرد که البته در این موارد حمایت‌ها بسیار محدودتر است. این حمایت‌های قانونی در بیانیه‌ی بین‌المللی حقوق بشر، کنوانسیون نابودی هر نوع تبعیض نژادی، اعلامیه‌ی جهانی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

و کنوانسیون منع شکنجه و هرگونه رفتار خشونت‌آمیز غیرانسانی و تنبیهی منعکس شده است. متأسفانه شناسایی خشونت جنسی به عنوان نقض حقوق زنان و یک جرم به طور هم‌زمان در حقوق داخلی و بین‌المللی، موجب کاهش این نوع از نقض حقوق بشر نشده است. این امر به وضوح در مناقشات مسلحانه مشاهده می‌شود.

۳- ماهیت و محتوای سوءاستفاده‌های جنسی در عملیات‌های حفظ صلح

واضح و مبرهن است که عملیات‌های حفظ صلح کارکردهای مختلفی از جمله عقب‌نشینی نیروهای متخاصم به مرزها، ممانعت از نفوذ از طریق مرزها، برگزاری رفراندوم و انتخابات، بازگرداندن پناهندگان و تبعیدیان به وطن، نظارت بر رعایت حقوق بشر، جلوگیری از قاچاق مواد مخدر، اصلاحات امور امنیتی،^۱ عملیات مین روبی، محیط زیست و پایداری، خلع سلاح، رفع حالت فوق‌العاده و استقرار مجدد،^۲ کودکان در جنگ و حقوق بشر، پیشگیری از جرائم بین‌المللی و مبارزه با تروریسم را عهده‌دار شده است، اما این وظایف و کارکردها مانع از آن نبوده است که مأموران حافظ صلح و کارکنان سازمان ملل تخلفات و اتهاماتی در مورد سوءاستفاده‌ی جنسی مرتکب نشوند. برای اولین بار در نوامبر سال ۲۰۰۱، از تخلف دو رایزن سازمان ملل - که از سوی کمیسیون پناهندگی این سازمان مأموریت داشتند تا وضعیت خشونت جنسی علیه پناهندگان در گینه، لیبیا و سیرالئون را بررسی کنند - گزارشی به دست آمد. این گزارش‌ها وقوع سوءاستفاده و بهره‌کشی جنسی از پناهنجویان در هر سه کشور را تأیید کرد. در پی این گزارش، مجمع عمومی سازمان ملل در پاسخ به فشار افکار عمومی جهانی قطعنامه شماره ۳۰۶/۵۷ خود را در تاریخ ۲۲ ماه می ۲۰۰۳ تصویب کرد (pseataaskforce.org). در پی این قطعنامه، سازمان ملل خواستار بررسی و تحقیق درباره‌ی سوءاستفاده‌ی جنسی کارکنان این سازمان از پناهنجویان آفریقای غربی شد. تصویب این قطعنامه به دخالت دبیرکل سازمان ملل به مسئله‌ی بهره‌کشی جنسی و ارائه‌ی گزارش درباره‌ی عملیات‌های مأموران حافظ صلح سازمان و تمامی اقدامات مربوط به این مأموران و پیگیری اقدامات دفتر نظارت داخلی سازمان بر فرایند کاری این نیروها منجر شد. در سال ۲۰۰۳ دپارتمان حفظ صلح سازمان ملل گزارشی را ارائه کرد که شامل ۲۴ مورد بدرفتاری و سوءاستفاده‌ی جنسی مأموران این سازمان بود. پنج مورد از این بدرفتاری‌ها مربوط به مأموران غیرنظامی و ۱۹ مورد مربوط به مأموران نظامی حافظ صلح سازمان ملل بود و در تمام این موارد اقدام مقتضی

1. Security Sector Reform

2. Disarmament, demobilization and reintegration.

انجام شد (Lutz, 2009: 21). این در حالی است که مهم‌ترین و مقدم‌ترین اصل ناظر بر عملیات حفظ صلح ملل متحد، اصل بین‌المللی بودن نیروهای صلح است که نخستین بار در سال ۱۹۵۶ مطرح شد.^۱ این اصل بدین معناست که سازمان ملل متحد عالی‌ترین مسئول هدایت عملیات و فرمانده را منصوب می‌کند و در انجام وظایف خود باید در مقابل شورای امنیت مسئول باشد. در عین آنکه این افراد کلیه‌ی مزایا و مصونیت‌هایی که لازمه‌ی وصف بین‌المللی است را دارند. همچنین مهم‌ترین خصیصه‌ی این نیروها چندملیتی بودن آنهاست که اهدافی بین‌المللی دارند.^۲ در باب سوءاستفاده و بهره‌کشی جنسی مأموران حافظ صلح سازمان ملل از زنان و دختران کنگویی، گزارشی در سال ۲۰۰۴ منتشر شد. دبیر کل سازمان ملل در گزارش سالانه‌ی خود درباره‌ی قطعنامه شماره‌ی ۳۰۶/۵۷ به بیان ۱۲۱ مورد سوءاستفاده‌ی جنسی پرداخت که رشد تقریبی ۵۰ درصدی را نسبت به سال گذشته خود نشان می‌داد. ۳۵۷ مورد از این موارد در سال ۲۰۰۶ گزارش شد (Ladies: 88). اگرچه گزارش‌ها به تمامی مأموریت‌های سازمان ملل مربوط می‌شوند، اما بیشتر آنها در مورد جمهوری دموکراتیک کنگو است. در سال‌های بعدی، به دلیل انتشار اخبار تحذیری و یا حمایت‌گرانه از قربانیان جنسی، تعداد موارد گزارش شده کاهش پیدا کرده است، گرچه برخی معتقدند این کاهش بدان دلیل است که برخی قربانیان سوءاستفاده و تجاوز علیه خود را بی‌دفاع می‌یابند و فکر می‌کنند که ممکن است از سوی بازجویان سازمان نیز مورد آزار قرار گیرند؛ لذا از شکایت خود صرف‌نظر می‌کنند (Arim, 2013: 461-88)، برای مثال در سال ۲۰۰۷، مأموران حافظ صلح سازمان ملل در سودان جنوبی از دختران و زنان و... جوامع بومی - که آسیب‌پذیر بوده‌اند- سوءاستفاده و بهره‌کشی جنسی کرده‌اند، زیرا غالب این مردم در فقر مطلق و بیکاری بسر می‌بردند و در عمل خودعرضه نمودن جنسی و فحشا به عنوان تنها منبع درآمد زنان و دختران قحطی زده، آسیب‌دیده در بلایای طبیعی و یا جنگ است. هر چند از نگاه ارادی بودن، غالب این دخترکان و زنان داوطلبانه به عرضه نمودن خود و یا فحشا می‌پردازند تا در شرایط بحرانی، قحطی و کم‌داری بتوانند زنده بمانند، اما نیاز مالی و لجستیکی دختران و زنان ناتوان و فقیر که در عمل در موقعیت اضطراری قرار دارند، نمی‌تواند با اصول اخلاقی و حرفه‌ای مأموران حافظ صلح جمع شود و آنها نمی‌توانند با این دلیل که پول آن را می‌پردازند و زنان نیز اراده بر این عمل دارند، خشونت و سوءاستفاده‌ی جنسی خود را توجیه کنند. به نظر می‌رسد عامل اصلی وقوع این اعمال جنایت‌گونه مأموران سازمان ملل این است که ایشان باور

1. U.n. doc.a.3302, 6 nov 1956.

2. Bowettr.cit.p4.

دارند که می‌توانند از زیر بار مسئولیت این جرم بگریزند. در پرونده‌ای در جمهوری دموکراتیک کنگو دولت، مکانیکی به نام دادپه بورگت^۰ که سازمان ملل استخدام کرده بود را بازداشت و به کشور متبوع وی یعنی فرانسه بازگرداند. بورگت در بازجویی‌ها به مقامات پلیس فرانسه اعتراف کرد که با ۲۴ دختر ارتباط داشته است. وی درباره‌ی دلیل این ارتباطات اظهار داشت که در آن منطقه روح مستعمرات جریان دارد و مردان سفید هرچه بخواهند به دست می‌آورند (Anetake, 2010: 200-214). بنابراین توسعه‌ی آموزش‌های ضمن خدمت و تبیین نظام پاسخ‌گویی کارکنان و نیروهای وابسته به عملیات‌های حفظ صلح بهترین وسیله برای کاهش جرائم جنسی است. اطمینان از پاسخ‌گویی می‌تواند از طریق به‌کارگیری ملزومات مورد نیاز برای پیگیری و رسیدگی به جرائم جنسی و انجام دادن اقدامات تنبیهی در قبال این جرائم باشد. در بسیاری از مأموریت‌های حفظ صلح، امیال ذاتی مأموران و کارکنان سازمان ملل در میان جامعه به وقوع ارتباط جنسی منجر می‌شود. این مأموران به خاطر شاغل بودن در سازمان ملل، نسبت به افراد بومی سطح درآمد بسیار بالاتری دارند و مفهوم قابل برداشت آن این است که زنان و دختران آن منطقه با تن دادن به رابطه‌ی جنسی پولی می‌توانند درآمد مستمری برای خود ایجاد کنند (Jennings, 2008: 43). این درحالی است که معمولاً در مناطقی که عملیات حفظ صلح ایجاد می‌شود (وجود دارد)، مردمان منطقه و نواحی بومی به خاطر وضعیت جنگی یا ناامنی و یا قحطی و خشکسالی وضعیت اشتغال و کسب درآمد مناسبی ندارند. گزارش سازمان ملل درباره‌ی مصاحبه با قربانیان سوءاستفاده‌ی جنسی بونیا نشان می‌دهد که این قربانیان معمولاً بیکار بوده و هیچ‌گونه آموزشی برای به‌دست آوردن مهارت‌های شغلی ندیده‌اند.

۴- واکنش سازمان ملل به سوءاستفاده‌های جنسی مأموران حافظ صلح

از موانع برخورد با استفاده‌ی جنسی، خشونت و سوءاستفاده‌ی جنسی مأمورین حفظ صلح این است که کارکنان سازمان ملل از کشورها و رده‌های مختلف هستند و حسب تناسب تعلق آنها به کدام گروه و دسته، قواعد و قوانین مختلف ناظر بر آنهاست. به‌علاوه نیروهای نظامی مستقر در مناطق حفاظت‌شده تابع قوانین و قراردادهای مستقل خود و تحت قانون کشور متبوع خود هستند. بنابراین در مجموع عملیات‌های حفظ صلح شامل پنج گروه به شرح زیر است:^۱

۱. تحلیلی که میان مأموریت‌های سنتی و مداخلات قهری در چارچوب اقدامات اجباری خلط کرده است؛ بدین معنا که هدف دیگر فقط حفظ صلح نیست. بر این اساس در حال حاضر مجموع پرسنل اونیفورم پوش عملیات‌های حفظ صلح، تعداد ۹۸،۶۰۷ نفرند که از این تعداد تفنگداران و سربازان ۸۲،۱۵۳ نفرند و نیروها در قالب پلیس ۱۴،۴۲۱ نفر بوده و ناظران نظامی ۲۰۳۳ نفر بوده‌اند و مجموع تعداد پرسنل غیر نظامی تا ۳۱ دسامبر ۲۰۱۱ تعداد ۱۷،۷۵۸ نفر هستند که از این تعداد، ۵۴۶۸ نفر

- الف) پلیس سازمان ملل و ناظران نظامی؛
- ب) اعضای نظامی و افسران؛
- ج) کارکنان عادی سازمان؛
- د) داوطلبان سازمان ملل؛
- ه) پیمانکاران امور واگذاری سازمان ملل.

بنابراین با توجه به حساسیت‌ها و تشحیذ افکار عمومی جهانی در قبال عملکرد مغایر اخلاق نیروهای حافظ صلح، می‌توان در اصول رفتاری استانداردهای نیروهای حافظ صلح موارد متعددی همچون اصل بی‌طرفی، احترام به قوانین محل مأموریت و صلاحیت‌های شخصی به نفع منافع جهانی، تخصص‌گرایی، مؤثر بودن، همبستگی و کرامت را به عنوان اهداف رفتاری این نیروها برشمرد (peacekeeping.un.org). چارچوب این اصول رفتاری سازمان ملل به سه گروه تقسیم می‌شود که متشکل است از پیشگیری از خطاهای رفتاری، اجرای اصول رفتاری استاندارد تعیینی توسط سازمان ملل و در نهایت اقدامات جبرانی خسارات و آلام وارده^۱ در عین حال بسیاری از اسناد سازمان ملل بهره‌کشی و سوءاستفاده‌ی جنسی از سوی کارکنان سازمان ملل را شامل موارد زیر می‌داند:

۱۰۵

- هرگونه اهداء پول، کالا و ... در ازای رابطه‌ی جنسی؛
- رابطه‌ی جنسی با افراد زیر ۱۸ سال؛
- هر نوع رفتارهای دیگر جنسی که بر تصویر و شأن حمایتگر سازمان ملل متحد تأثیر منفی بگذارد.

در سال ۲۰۰۳، دبیرکل سازمان ملل در بولتنی، تعریف جامع‌تری در این باره برای تمامی ارگان‌ها و نهادهای این سازمان ارائه کرد. این بولتن سوءاستفاده و بهره‌کشی جنسی را دو مسئله‌ی جداگانه تعریف کرد. براساس این تعریف، بهره‌کشی جنسی هرگونه سوءاستفاده از قدرت و عنوان، برای بهره‌کشی جنسی از دیگری تعریف شد، درحالی‌که سوءاستفاده‌ی جنسی، تجاوز و سوءاستفاده‌ی فیزیکی از جنس دیگری است. هر دو این تعاریف، رویکردهای جامعی در جرم‌انگاری هر نوع سوءاستفاده‌ی جنسی از جمله در عملیات‌های حفظ صلح است.

از نیروهای بین‌المللی می‌باشند و تعداد ۱۲،۲۹۰ نفر نیروهای محلی بوده‌اند و البته تعداد ۲۴۲۱ نفر نیز از نیروهای داوطلبان سازمان ملل متحد بوده‌اند (https://peacekeeping.un.org/en/reports, visited at 2019.2.29)

1. prevention of misconduct, enforcement of UN standards of conduct and remedial action.

انگیزه‌ی اولین برخورد با سوءاستفاده‌ی جنسی در سازمان ملل، از یک تحقیق درباره‌ی سوء رفتار مأموران حافظ صلح در آفریقای غربی در سال ۲۰۰۳ نشئت گرفت. این مأموران به اهداء غذا در قبال داشتن رابطه‌ی جنسی متهم شدند. بعد از تحقیقات سال ۲۰۰۳ درباره‌ی سوءاستفاده‌ی جنسی و انتشار این رسوایی در رسانه‌ها، دبیر کل سازمان ملل قواعدی را در قالب یک بولتن برای نظارت بر رفتار مأموران سازمان و اعمال مجازات بر هرگونه خشونت تدوین کرد. این بولتن بر تمامی کارکنان سازمان ملل از بخش‌های مختلف اعمال می‌شود. بخش دوم بولتن مربوط به ممنوعیت سوءاستفاده‌ی جنسی است که مأموران را به حفاظت از زنان و کودکان و پاسداشت حقوق بشر فرامی‌خواند (Managing Unintended Consequences of Peace Support Operations, Stockholm: FOI, Swedish Defense Research Agency, 2009, p37). در بخش ۳،۲ در این رابطه آمده است:

«الف) سوءاستفاده و رفتار ناهنجار جنسی از موارد بسیار جدی بدرفتاری تلقی شده و می‌تواند از زمینه‌های برکناری سریع باشد.

ب) داشتن ارتباط جنسی با کودکان (افراد زیر ۱۸ سال) ممنوع است.^۱

ج) هرگونه اعطای کالا، خدمت و پول در ازای رابطه‌ی جنسی ممنوع است که هر نوع رفتار جنسی و سوءاستفاده‌گرانه و کلیه‌ی رفتارهای از این نوع را شامل می‌شود.

د) هنگامی که یک کارمند سازمان متوجه سوءرفتار و ارتباط جنسی نامتعارف توسط کارمند دیگر سازمان می‌گردد، چه آن کارمند در بخش وی باشد یا در بخش‌های دیگر سازمان فعالیت کند، باید این رفتار را به سرعت گزارش کند.

ه) سازمان ملل باید نهادی باقی بماند که از بهره‌کشی و سوءاستفاده‌ی جنسی بپرهیزد».

این قواعد و دستورات باید در تمامی مراحل مأموریت‌های حفظ صلح به اجرا درآیند و مدیران سازمان موظفانند بر اجرای آنها نظارت کنند. بولتن در تلاش است تا دستورالعملی را خلق کند که پاسخ‌گوی مسئله‌ی سوءاستفاده و بهره‌کشی جنسی باشد. تمامی مأموریت‌های حفظ صلح ملزم به به‌کارگیری افسری در میان کارکنان هستند که مستقیم مسئول بررسی رفتارهای آنها در قبال موضوع سوءاستفاده جنسی است. قوانین بعدی برای مأموریت‌های حفظ صلح در سال ۲۰۰۵ تدوین شد. دومین گزارش از تخلفات که ضرورت نظارت بیشتر بر مأموران حفظ صلح را تبیین کرد به اتهامات رسانه‌ای سال ۲۰۰۴ مبنی بر دخالت مأموران حافظ صلح سازمان

۱. ادعا و توجیه اشتباه‌گرفتن سن کودک نمی‌تواند به عنوان نوعی دفاع تلقی شود.

ملل در مسئله‌ی سوءاستفاده‌ی جنسی از زنان و دختران در کنگو شرقی بازمی‌گشت.^۱ پیرو این گزارش سازمان ملل تصمیم گرفت، ماهیت مسئله و رفع این مشکل را بررسی کند (Ibid:42). دبیر کل سازمان ملل از شاهزاده زیدالحسین نماینده‌ی اردن در سازمان ملل خواست تا به کنگو سفر کرده و این مسئله را بررسی کند. گزارش شاهزاده حسین شامل پیشنهادهای برای جلوگیری از بهره‌کشی و سوءاستفاده‌ی جنسی از زنان در مأموریت‌های حفظ صلح می‌شد که نیازمند آموزش طولانی‌مدت به کارکنان و نظامیان شاغل در این عملیات‌ها بود. واکنش سازمان ملل به این مسئله در درجه‌ی اول حصول اطمینان از مجازات عوامل این سوءاستفاده و در مرحله‌ی بعد تدوین دستورالعمل‌ها و قوانینی برای جلوگیری از تکرار چنین جرائمی بود (Lynch. 2004. A26).

یکی دیگر از تبعات استفاده‌ی جنسی و یا سوء استفاده‌ی جنسی (SEA) از زنان بومی نواحی محل مأموریت مشکل هویت و یا انتساب و اثبات هویت کودکان ناشی از چنین رابطه‌ای است، زیرا معمولاً مأموران و یا مرتکبین این جرائم، کودکان ناشی از چنین روابط جنسی‌ای را انکار می‌کنند و اصولاً مادران یا همان زنان و دختران مورد استفاده و یا تعرض جنسی تنها اسم کوچک، ملیت یا تاریخ خدمت فرد مهاجم یا طرف رابطه‌ی جنسی را در اختیار دارند.

۵- رسیدگی‌های قضایی در کشور میزبان یا اعزام کننده

بسیاری از افراد معتقدند که باید رسیدگی قضایی به سوءاستفاده‌ی جنسی مأموران حافظ صلح در کشور میزبان - که این جرم در آن انجام شود، زیرا از یک طرف، کار جمع‌آوری مدارک و شهادت شهود بسیار آسان‌تر خواهد بود و از طرف دیگر، موجب آرامش قربانیان می‌شود تا مطمئن شوند که عدالت اجرا شده است، اما این شکل از رسیدگی چالش‌هایی را در پی خواهد داشت. مأموریت‌های حفظ صلح معمولاً به صورت دوره‌ای در کشوری خاص انجام شده و پس از آن مأموران به کشور خود باز می‌گردند یا به مأموریت دیگری فرستاده می‌شوند. به همین علت بازگرداندن آنها به کشوری که در آن مرتکب جرم شده‌اند بسیار دشوار خواهد بود (Cohen, 2013: 461-77). در این بین استرداد مجرمان می‌تواند امیدبخش باشد، اما چندان کمکی به اصل موضوع نمی‌کند. ممکن است مسئله‌ای که موجب وارد آمدن اتهام به متهم بوده، اصلاً در کشور متبوع وی

۱. در این رابطه توجه به موارد زیر برای تبیین موضوع مفید است.

31 May 2005 (S/PRST/2005/21) و 25 November 2015 (S/PRST/2015/22) and 31 December 2015 (S/PRST/2015/26), resolution 2242 (2015)

جرم تلقی نشود. دوم اینکه، سن رضایت به ارتباط جنسی در حوزه‌های قضایی کشورهای مختلف متفاوت است و سوم اینکه برخی از کشورها قوانینی دارند که مانع از تحویل متهم به جرمی که تابعیت آن کشور را دارا است، می‌شود. گرچه بسیاری از کشورها برای جرایم ارتكابی کارکنان و افسران خود، دادگاه‌های نظامی برگزار می‌کنند، اما اصولاً دسترسی به این دادگاه‌ها برای افراد عادی دشوار بوده و حتی ممکن است امکان پیگیری جرم سوءاستفاده‌ی جنسی در آنها وجود نداشته باشد. نکته‌ی مهم‌تر آنکه معمولاً کارکنان سازمان ملل در دادگاه‌های ملی کشور محل مأموریت (میزبان) مصونیت قضایی دارند (توحیدی، ۱۳۹۳)؛^۱ چراکه این شبهه و مسئله وجود دارد که استانداردهای دادرسی منصفانه در آن کشور رعایت نشود یا وجود نداشته باشد؛ لذا سازمان ملل نمی‌تواند به دادگاه‌های کشور میزبان اجازه دهد تا کارکنان این سازمان را محاکمه کند (prioli, 2005: 161-173). علاوه بر تمام این مسائل تمامی کشورهایی که نیروی نظامی در اختیار سازمان ملل قرار می‌دهند، توافقنامه‌ای با عنوان سوفا با این سازمان امضا می‌کنند که شامل قوانین و نوع مأموریت‌ها و رفتار این نظامیان در زمان مأموریت می‌شود. همین توافقنامه مصونیتی را به نظامیان در برابر دادگاه‌های ملی کشوری که در آن مشغول خدمت‌اند اعطا می‌کند؛ بدین معنی که کشور متبوع مأمور حافظ صلح برای رسیدگی به جرایم ارتكاب‌یافته‌ی وی صلاحیت مطلق دارد (Dunkle, et al. 2006). همچنان که آمریکا در سال‌هایی توانسته بود، با فشار بر شورای امنیت حتی معافیت نیروهای حافظ صلح دولت‌های غیرعضو اساسنامه ICC از اتهامات احتمالی ارتكاب جنایات بین‌المللی و صلاحیت قضایی دیوان کیفری بین‌المللی را از طریق تصویب قطعنامه شماره‌ی ۱۴۲۲ شورای امنیت کسب کند.

حتی با نبود این مسئله و اینکه کشور میزبان نیز قوانین لازم برای رسیدگی به اتهامات این مأموران را داشته باشد، ممکن است شرایط برگزاری دادگاه به علت شرایط خاص آن کشور فراهم نباشد. از آنجاکه در بسیاری از کشورها موضوع تجاوز به زنان نه به عنوان یک جنایت بلکه به عنوان نتیجه‌ای از جنگ در نظر گرفته می‌شود، رسیدگی به این جرم مأموران حافظ صلح اندکی سیاسی خواهد بود. همچنان که در بسیاری از مناقشات مانند فجایع رواندا در سال ۱۹۹۴ و بوسنی و هرزگوین در سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۴ تجاوز به زنان نه به عنوان حمله به شخص بلکه به عنوان تاکتیک نظامی و یا دلیل و نشانی از برتری و پیروزی مقابل دشمن در نظر گرفته شد. در مقابل، رسیدگی قضایی در کشوری که نظامیان در عملیات حفظ صلح شرکت دارند یعنی

۱. برای مطالعه بیشتر نک: توحیدی، احمدرضا، ۱۳۹۳، حقوق سازمان‌های بین‌المللی، میزان، بخش مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی.

کشور اعزام کننده (کشورهای تأمین کننده نیرو) وفق توافقنامه‌ی سوفا آن است که تنها دادگاه‌های کشور اعزام کننده صلاحیت رسیدگی به اتهامات نیروهای خود را دارند. به همین دلیل سازمان ملل در برخورد با سربازانی که سوءاستفاده‌ی جنسی و یا بهره‌کشی جنسی مرتکب می‌شود، با محدودیت مواجه است. این سازمان تنها می‌تواند این افراد را از کار برکنار کند و یا در بدترین حالت برای رسیدگی قضایی در اختیار دادگاه کشور متبوعشان قرار دهد. از آنجا که قدرت سازمان ملل برای رسیدگی به جرائم مأمورانش محدود است و کشور میزبان نیز - به دلایلی که بحث شد- امکان محاکمه‌ی این مأموران را ندارد، کشور متبوع بهترین گزینه برای رسیدگی قضایی به جرائم این افراد است. برخی از جرائم از جمله شکنجه و تجاوز جزء جرائم بین‌المللی بوده و می‌تواند در دادگاه‌های بین‌المللی رسیدگی شود، البته در شرایطی که دولتی عضو این دادگاه‌ها باشد (Cohen, & et al, 2013: 39).

به هر حال، ماهیت عملیات‌های حفظ صلح باعث ایجاد مشکلاتی از قبیل سوءاستفاده‌ی جنسی و تعرض سربازان برای کشورها می‌شود. این‌گونه مشکلات با توجه به نبود ادله و شواهد کافی برای پیگیری در کشورها برطرف‌نشده‌ی به نظر می‌رسند. شواهد، اگر وجود هم داشته باشد، معمولاً در سرزمین میزبان، گرفتار هستند. بنابراین بخشی از راه‌حل می‌تواند این باشد که کشورها دادگاه رسیدگی خود را در منطقه‌ی میزبان برگزار کنند. این امر نیز به دلیل حساسیت کشورها نسبت به اعمال حاکمیت قضایی خود، غیرممکن به نظر می‌رسد. اگر پذیرفته شود که مثلاً جلسات دادگاه و رسیدگی به چنین جرایمی در کشور ثالث برگزار شود، فارغ از مشکلات هماهنگی سیاسی- قضایی برگزاری چنین دادگاه‌هایی، باید اذعان کرد که مشکل عمیق‌تر در دسترس نبودن مدارک و توقیف برای آن کشور ثالث است که هیچ ارتباط مستقیمی با جرائم ندارد (Cohen, 2012: 56).

۶- رویکرد کشورها و اقدامات بین‌المللی در مواجهه با سوء استفاده‌ی جنسی از زنان

با توجه به آنکه شدت تأثیرپذیری افکار عمومی جهانی از اقدامات افرادی که خود حافظان امنیت و ایجاد کنندگان صلح‌اند، زیاد است؛ به خصوص آنکه این نیروها با سوءاستفاده از وضعیت و نیاز مالی و غذایی افراد محتاج و نیازمند (زنان و دختران) به پول، غذا، آب و دارو رابطه‌ی جنسی پولی یا مبتنی بر نارضایتی با آنها برقرار می‌کنند، در رابطه با عملکرد نیروهای حافظ صلح سازمان ملل متحد گزارش هیئت عالی‌رتبه و بی‌طرف سازمان ملل به شماره‌ی (S/2015/446)، (www.undocs.org) و گزارش دبیرکل سازمان ملل متحد با عنوان اجرای توصیه‌های کمیته‌ی

مستقل برای آینده‌ی عملیات‌های حفظ صلح (www.undocs.org) A/70/357-S/2015/682 و همچنین گزارش‌های انتقادی که نهادهای بیرون چارچوب سازمان ملل تدوین کردند، مبنایی برای تهیه‌ی گزارش و تدوین پاسخ‌های سازمان ملل در پاسخ به اقدامات و اتهامات نیروهای حافظ صلح و اجرای قطعنامه شماره‌ی ۱۳۲۵ شورای امنیت بوده است (www.undocs.org) S/2015/716)؛ لذا کشورهای مختلف همواره انتقادات زیادی داشتند و در این میان کشورهایی که اتباعشان قربانی سوءاستفاده بوده شدت لحن تندتری داشتند. با این حال، نمایندگان کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای آفریقایی و حتی کشورهایی از قاره‌های اروپا^۱ و آسیا^۲ در کمیته‌ی ویژه‌ی حفظ صلح سازمان ملل متحد مأموریت‌های حفظ صلح را رعایت اهداف و اصول منشور ملل متحد برشمردند و بر این باور بودند که این موضوع اعتبار سازمان ملل را به شدت مخدوش کرده و به همین دلیل مقابله با سوءرفتار، از جمله استثمار و سوءاستفاده‌ی جنسی از سوی صلح‌بانان، بایستی به عنوان یکی از اولویت‌های ملل متحد در اجرای عملیات حفظ صلح مورد توجه قرار گیرد. همچنین مواردی که کشورها برای حل این معضل پیشنهاد داده‌اند، ضرورت استفاده‌ی بیشتر از نیروهای حافظ صلح زن است، زیرا بیشتر افرادی که این نیروها از آنها حمایت می‌کنند، زنان و کودکانند. این حضور و مشارکت، به خصوص با وجود زنان پلیس و ناظر و یا حافظ صلح زن در موارد تجاوز به عنف و سایر اشکال خشونت جنسی، اهمیت زیادی دارد. نکته‌ی تأمل‌برانگیز دیگر درباره‌ی ضرورت مشارکت نیروهای حافظ صلح زن، روحیات و عواطف و احساسات زنان است که می‌تواند به بازسازی فیزیکی و روانی کشورهای درگیر مخاصمات و افراد آسیب‌دیده در آن کمک کند (Sabrina & et al, 2013: 100-115).

درباره‌ی نامشخص بودن هویت مردان متجاوز و یا استفاده‌کننده‌ی جنسی از زنان بومی محل مأموریت حافظین صلح که بعضاً بچه‌دار نیز می‌شوند، می‌توان مکانیزم‌هایی را مانند آزمایش DNA در نظر گرفت تا به این مادران و کودکان برای تشخیص و یافتن پدر کودک کمک کرد؛ لذا کشورها نیز باید این اجازه را به مادران و کودکان برای چنین شکایتی بدهند؛ چراکه این کودکان حق دارند که از ملیت پدر خود بهره‌مند شوند به‌ویژه در کشورهایی که این حق قانونی برای کودک

۱. سخنرانی نماینده‌ی کشور ایتالیا و فرانسه به مناسبت روز بین‌المللی «زدودن خشونت علیه زنان» در کمیته‌ی ویژه‌ی حفظ صلح سازمان ملل متحد (ایتالیا به‌عنوان عضو غیردائمی شورای امنیت سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۷، به‌صورت مشخص اذعان نمود که در قطعنامه‌ها و اسناد شورا، در تمامی مأموریت‌های حفظ صلح، دستورالعمل‌های قاطعی به منظور پیشبرد تقویم زنان، صلح و امنیت، حمایت از افراد عادی در شرایط جنگی و پیشگیری و مبارزه علیه سوءاستفاده و تجاوز به زنان از جانب نظامیان و کارمندان سازمان ملل، ارائه نموده‌ایم.

۲. سخنرانی نماینده‌ی ایران، سوریه و عراق در کمیته‌ی ویژه‌ی حفظ صلح سازمان ملل متحد.

پیش‌بینی شده است (Ibid: 40). سازمان ملل متحد نیز باید چنین امکانی را فراهم کند تا مادران بتوانند برای به دست آوردن هویت کودک علیه پدر وی به دادگاه‌های خانواده شکایت کنند.

همچنین حضور و مشارکت زنان در نیروهای حافظ صلح ملل متحد، به ویژه استفاده از نیروهای زن تبعه‌ی کشورهای درگیر مخاصمات مسلحانه بسیار راهگشاست. در این میان، نکته‌ی مهم تأکید کشورها بر استخدام نیرو از میان زنان آفریقایی، مسلمان و عرب‌زبان است و اینکه این نیروها بایستی آموزش‌های لازم را برای احراز شرایط لازم برای مشارکت در عملیات حفظ صلح ببینند. گفتنی است در ۴ مارس ۲۰۱۶ دبیرکل سازمان ملل متحد سند شماره‌ی A/70/729 را مبنی بر اقدامات ویژه حمایت و جلوگیری از استفاده‌ی جنسی و سوءاستفاده‌ی جنسی تنظیم کرده است (www.undocs.org) و در نهایت در اقدامی تکمیلی و کارساز شورای امنیت قطعنامه شماره‌ی ۲۲۷۲ را صادر کرده است^۱ که مبین نکات کلیدی و مؤثری است؛ از جمله آنکه دبیرکل دستورالعمل کارکردی نیروهای حافظ صلح را تدوین کند و در صورت بروز و یا گزارش تخلفات و یا استفاده‌ی جنسی نیروهای پلیس و یا واحدهای نظامی حافظ صلح از زنان، به سرعت و با رعایت استانداردها و دیسیپلین نظامی نیروها را جایگزین و جابه‌جا کند. همچنین نظام تحقیق و ترمیم خسارات و جبرانی جرایم پیش‌بینی شود؛ از جمله آنکه اعتمادبه‌نفس افراد حفظ شود و اینکه مساعدت شود تا اثرآلام وارده به این زنان کاهش یابد. همچنین این قطعنامه از اقدامات دبیرکل در به‌کارنگرفتن مجدد افرادی که سابقه و تاریخچه خطاهای رفتاری جنسی دارند را مایه‌ی ابراز خوشحالی دانسته است.^۲ به هر حال این قطعنامه در ۱۳ بند اقدامات مختلفی را به دبیرکل، سازمان ملل و حتی کشورها در مورد راه‌های جلوگیری، کاهش و برخورد با خطاهای این چینی پیشنهاد کرده است. در همین رابطه، نیروهای عملیات حفظ صلح سازمان ملل متحد در جمهوری دموکراتیک کنگو (MONUSCO) - که طبق قطعنامه شماره‌ی ۱۹۲۵ شورای امنیت در فاز جدیدی از مساعدت خدمت می‌کنند- برای جلوگیری و به صفررسانی استفاده‌ی جنسی و یا سوءاستفاده‌ی جنسی نیروهای یونیفرم‌پوش و .. از زنان این عملیات را وفق قطعنامه شماره‌ی ۲۲۷۲ شورای امنیت استراتژی و برنامه‌ی عمل دقیقی پیگیری می‌کنند تا با افزایش آموزش و آگاهی‌رسانی و نظارت به اهداف مذکور برسند؛ از جمله آنکه در سال ۲۰۱۸، تعداد ۴،۴۸۲ جلسات

1. UN Security Council, *Security Council resolution 2272 (2016) [on sexual exploitation and abuse by United Nations peacekeepers]*, 11 March 2016, S/RES/2272 (2016), available at: <https://www.refworld.org/docid/56e915484.html> [accessed 28 February 2019]

۲. بند ۴ قطعنامه ۲۲۷۲.

حساسیت‌افزایی برای ۱۳۷۰ نفر از پرسنل نیروهای پلیس سازمان ملل^۱ سازماندهی شده است و در کنار این امر پروشور (فاکت‌نامه‌ها و آگهی‌ها) نیز چاپ شده است تا به عنوان بخشی از افزایش حساسیت مبارزه با استفاده‌ی جنسی از زنان مورد توجه قرار گیرد.^۲

نتیجه‌گیری

پیرو استفاده‌ی جنسی و یا سوءاستفاده‌ی جنسی (SEA) نیروهای حافظ صلح سازمان ملل در کشورهای مقصد از زنان، کارایی و اطمینان افکار عمومی نسبت به این نیروها مخدوش شده و کاهش یافته است. در عین حال باید گفت، سوءاستفاده و خشونت جنسی در زمان جنگ گاهی به خاطر وجود نابرابری، تبعیض، مردسالاری، فقر و ... است که البته راه‌حل واقعی آن نیازمند یک استراتژی طولانی‌مدت است، اما در همین بازه زمانی باید تلاش شود تا با قربانیان سوءاستفاده‌ی جنسی تعامل شود تا از آنها در مقابل آثار سوءاستفاده‌ی جنسی و تجاوز واقع شده حمایت شود. همچنین باید با تدبیر خط مشی مسئولیت اعمال فردی برای نیروهای حافظ صلح، متعاقب تحقیقات مستقل نسبت به اتهامات و شکایات مطرح شده، مانع عظیم مصونیت‌ها کنار گذاشته شود تا هر فرد در هر سمت پاسخ‌گوی اعمال و قیحانه خود باشد و نادیده‌انگاشتن خشونت علیه زنان موجب توسعه و تسری آن به عملیات‌های دیگر و تضعیف بیشتر حیثیت سازمان و نیروهای حافظ صلح می‌شود؛ لذا کشورهای مبدأ و مقصد لازم است وفق قطعنامه‌های اخیر شورای امنیت و دستورالعمل‌های دبیرکل برای این معضل اقدامات عینی و آموزشی گسترده‌تری اعمال کنند. همچنین سوءاستفاده و بهره‌کشی جنسی را در زمان مأموریت حفظ صلح، جرم اعلام کنند. با توجه به اینکه بیشتر افراد نیازمند حمایت (آب، غذا و دارو) در کشورهای مقصد، زنان و کودکان هستند، حضور و مشارکت نیروهای حافظ صلح زن اهمیت بسیاری دارد. به علاوه روحیات و عواطف زنان می‌تواند به بازسازی فیزیکی و روانی کشورهای درگیر مخاصمات و افراد آسیب‌دیده در آن کمک کند و در نهایت باز تأکید بر آموزش مستمر نیروهای مختلف حافظ صلح است که می‌تواند موجب ملکه شدن روحیه‌ی تعاون، کرامت و همبستگی حافظین صلح (وفق شعار و مرام کلی آنها) شود.

1. UNPOL

۲. برای مطالعه بیشتر نک:

https://www.un.org/preventing-sexual-exploitation-and-abuse/sites/www.un.org/preventing-sexual-exploitation-and-abuse/files/bulletin_of_police_-_december_2018.pdf#page=2 (2019/2/18)

منابع

- ◀ توحیدی، احمدرضا، ۱۳۹۳. حقوق سازمان‌های بین‌المللی، تهران: میزان.
- ◀ شناسنامه سازمان‌های بین‌المللی، تهران: وزارت امور خارجه، ۱۳۶۲.
- ▶ Anetake, Machiko. “Whose Zero Tolerance Counts? Reassessing aZero Tolerance Policy against Sexual Exploitation and Abuse by UN Peacekeepers.” International Peacekeeping, 17 (2), (2010).
- ▶ Arim, Sabrina, and Kyle Beardsley. “Female Peacekeepers and Gender Balancing: Token Gestures or Informed Policymaking?” International Interactions, 39 (4), (2013).
- ▶ Bridges, Donna, and Debbie Horsfall. 2009. “Increasing Operational Effectiveness in UN Peacekeeping toward a Gender-Balanced Force.” Armed Forces & Societ, 2009.
- ▶ Cohen, Dara Kay, “Explaining Rape during Civil War: Cross-National Evidence (1980–2009).” American Political Science Review, 2012.
- ▶ Cohen, Dara Kay, Amelia Hoover Green, and Elisabeth Jean Wood.”Wartime Sexual Violence: Misconceptions, Implications, and Ways Forward.” United States Institute of Peace, February.2013
- ▶ Cohen, Dara Kay. “Explaining Rape during Civil War: Cross-National Evidence).” American Political Science Review, 107 (03), (2013).
- ▶ Dunkle, et al. 2006.
- ▶ Dunkle, Kristin L et al. 2006. “Perpetration of Partner Violence and HIV Risk Behaviour among Young Men in the Rural Eastern Cape, South Africa.” AIDS, 2015
- ▶ <http://www.un.org/womenwatch/osagi/wps>.
- ▶ <http://peacekeeping.un.org/en> (2019/2/26).
- ▶ [http://pseataforce.org/uploads/tools/resolutionof the ga investigation in to sexual exploitation of refugees by aid workers in West Africa ares57306_ unga_english.pdf](http://pseataforce.org/uploads/tools/resolutionof%20the%20ga%20investigation%20into%20sexual%20exploitation%20of%20refugees%20by%20aid%20workers%20in%20West%20Africa%20ares57306_unga_english.pdf)
- ▶ <http://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/>
- ▶ <https://peacekeeping.un.org/en/standards-of-conduct>.
- ▶ <https://undocs.org/A/70/357>

- <https://undocs.org/A/70/729>
- <https://undocs.org/S/2015/446>
- <https://undocs.org/S/2015/716>
- International Peacekeeping, 2007, p12.
- Jennings, Kathleen... "Protecting Whom? Approaches to Sexual Exploitation and Abuse in UN Peacekeeping Operations," FafoReport, Oslo2008
- Ladies Last: Peacekeeping and Gendered Protection," in Ismene Gizelis and Louise Olsson, Eds, a Systematic Understanding of Gender, Peace, and Security: Implementing UNSC 1325. London: Routledge, p88.
- Lutz, Catherine, Matthew Gutmann, and Keith Brown. "Conduct and Discipline in UN Peacekeeping Operations: Culture, Political Economy and Gender." Report submitted to the Conduct and Discipline Unit, Department of Peacekeeping Operations, United Nations, Oct. 19, 2009.
- Lynch, Colum. 2004. "U.N. Sexual Abuse Alleged in Congo Peacekeepers Accused in Draft Report," Washington Post, December 16, 2004; Washington Post, December 16, 2004; Page A26.
- <<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A3145-2004Dec15.html>> (January 12, 2015).
- Managing Unintended Consequences of Peace Support Operations,"Stockholm: FOI, Swedish Defense Research Agency,2009
- Melander, Erik. a. "Gender Equality and Intrastate ArmedConflict." International Studies Quarterly,2005,p17
- Nordås, Ragnhild, and Siri C. A. Rustad... "Sexual Exploitation and Abuse by Peacekeepers: Understanding Variation." International Interactions, 2013.
- Nordås, Ragnhild, and Siri C. A. Rustad... "Sexual Exploitation and Abuse by Peacekeepers: Understanding Variation." International Interactions, 2013, p45.
- Prioli, M. 2005. "Primed for Violence: The Role of Gender Inequality in Predicting Internal Conflict." International Studies Quarterly49 (2): 161-78.
- Sabrina Karim & Kyle Beardsley, Explaining sexual exploitation and abuse in peacekeeping missions: The role of female peacekeepers and gender equality in contributing countries, Volume: 53 issue: 1, page(s): 100-115, ,published: Janu-

ary 1, 2016.

- <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022343315615506>
- Sjoberg, Laura, and Sandra E Via. 2010. *Gender, War, and Militarism: Feminist Perspectives*. 1st ed. Santa Barbara, CA: Praeger
- Smith, Joshua G. Victoria K. Holt, and William J. Durch. 2007. "Enhancing United Nations Capacity to Support Post-conflict Policng and Rule of Law," Stimson Center Report No. 63.
- http://www.stimson.org/images/uploads/research-pdfs/Stimson_UNPOL_Report_Nov07.pdf > (July 14, 2015).
- Stern, Jenna. 2015. *Reducing Sexual Exploitation and Abuse in UN Peacekeeping: Ten Years after the Zeid Report*. Stimson Center policy brief. 2015
- <http://www.stimson.org/images/uploads/research-pdfs/PolicyBriefSexualAbuse-Feb-2015- WEB.pdf> on 22 February 2010.
- UN Security Council, Security Council resolution 2272 (2016) [on sexual exploitation and abuse by United Nations peacekeepers], 11 March 2016, S/RES/2272 (2016), available at: <https://www.refworld.org/docid/56e915484.html> [accessed 28 February 2019]
- Valenius, Johanna. 2007. "A Few Kind Women: Gender Essentialism and Nordic Peacekeeping Operations." *International Peacekeeping*.
- Valenius, Johanna, 2007. "A Few Kind Women: Gender Essentialism and Nordic Peacekeeping Operations" , *International Peacekeeping*.
- Whitworth, Sandra. *Men, Militarism, and UN Peacekeeping: A Gendered Analysis*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers. 2007,
- Women's participation in UN peacekeeping operations: agents of change or stranded symbols?"NOREF Report, Oslo: NOREF